Propædeutik og Logik.

Cursus for Universitetsaaret 1868–69.

Af

R. Nielsen.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel.)

Trykt hos J. H. Schultz.

1868.

Editorial note

This volume, Nielsen's course book for 1868–69, was made up for the most part of sheets of his earlier books, reissued in the same setting. Only the pages composed for 1868 are transcribed here; the others are in the transcriptions of the earlier books:

1868	is
Oversigt pp. [1]–6	new (below)
pp. 1–80, p. 81 lines 1–17	*Forelæsninger over »Philosophisk Propædeutik« 1860–61*, pp. 1–81
p. 81 from »B.«, pp. 82–88, p. 89 lines 1–8	new (below; pp. 81 and 89 given whole)
pp. 89 (from »1) Ordet og Gud«)–262	*Grundideernes Logik II* (1866), the same pages
pp. 263–264	the seam into section C (below; p. 264 is new)
pp. 265–456	*Grundideernes Logik I* (1864), the same pages

Page numbers in the margin are those of the 1868 print.

[1]

Oversigt.

Vi aabne os et Indblik i den philosophiske Videns Eiendommelighed, idet vi begynde med at opfatte Philosophien som Modsigelseslære, som Mulighedslære og som Dialektik. For at charakterisere Dialektikens Forhold til de exacte Analyser tilføies et Overblik over Forholdet mellem den mathematiske og den philosophiske Behandling af Uendelighedsproblemet. Af dette Overblik fremhæves følgende Hovedpunkter.

a) Enhver endelig Størrelse kan deles i uendelig mange uendelig smaa Dele, og Summen angives ved $0.\infty$. Da nu den ene endelige Størrelse ikke desto mindre er forskjellig fra den anden, saa følger heraf at det ene $0.\ \infty$ maa kunne være forskjelligt fra det andet, at med andre Ord $0.\infty$ er en ubestemt Størrelse.

b) Den ubestemte Størrelse $0.\ \infty$ kræver en Bestemmelse af det uendeligt Lille og det uendeligt Store. Denne Bestemmelse beroer paa Forskjellen mellem faste og bevægelige Grændser. Den faste Grændse kan ikke overskrides; den bevægelige kan, saavel hvad Formindskelse som Formerelse angaaer, overskrides i det Uendelige.

c) Da en Quotient af to foranderlige Størrelser forbliver uforandret, naar Tæller og Nævner enten divideres eller multipliceres med samme Størrelse, saa indsees heraf, at Quotienter af uendelige (smaa eller store) Størrelser maae kunne være ligesaa bestemte som af endelige.

Paa disse Forudsætninger beroer det Uendeliges Analyse, hvis Udbytte for Philosophien er, at Modsigelserne mellem det Endelige og det Uendelige, som ellers behandles i altfor abstract Almindelighed, finde en punktuel dialektisk Løsning paa et exact Grundlag.

[2]

Propædeutik og Logik.

Philosophiens almene Grundlag er Logik. Denne Videnskab kan behandles deels som formel Logik deels som Ontologie, Metaphysik eller Ideernes Logik.

Formel Logik
i
Grundrids.

Den formelle Logik eller Læren om de abstract nødvendige Tankeformer deler sig i Læren om Begreb, Dom og Slutning.

Begreb.

Tænkningen, som allerede er med i Sandsningen, hæver sig frem, idet den opløser de umiddelbare Sandsebilleder, danner ved Sammenligning og Abstraheren et Almeenbillede, fastholder det i Ordet, udvikler dets nødvendigt sammenhørende Væsensmærker og hæver det til et Begreb (*Begrebsanalyse*; Definition).

Indbegrebet af de for et Begreb uundværlige Mærker kaldes Begrebets *Indhold*, Antallet af de Gjenstande, hvorpaa det finder Anvendelse, kaldes dets *Omfang* (Forhold imellem Omfang og Indhold; over- og underordnede Begreber; Slægts- og Artsbegreber).

Dom.

Begrebet finder kun sit rene logiske Udtryk i Sproget; Ord forbindes til Sætninger, og i Sætninger udtales Domme. Den Sætning, der efter sin Form udtrykker et Begreb, er en logisk Dom. For at udtrykke Begrebet, maa Dommen formelig angive: *Subjectet*,

den Forestilling, der skal bestemmes, *Prædicatet*, den bestemmende Forestilling, og *Copula*, det bestemmende Forbindelsesord.

Af Subjectets ved Copula bestemte Forbindelse med Prædicatet følger, at Dommen
[3] kan adskilles i en Fleerhed af logisk forskjellige Domme, og Dommene *inddeles*: efter *Qvalitet* i bekræftende (a er b), benægtende (a er ikke b) og uendelige (Samvittigheden er ingen Fiirkant); efter *Qvantitet* i singulære (dette a er b), particulære (nogle a ere b) og generelle (alle a ere b); efter *Relation* i kategoriske (a er, ifølge sin Kategori, b), hypothetiske (dersom a er b, saa er c d) og disjunctive (a er enten b eller c eller d); efter *Modalitet* i assertoriske (a er virkelig b), problematiske (a er muligviis b) og apodiktiske (a er nødvendigviis b).

Fremgaaer Prædicatet med almeenlogisk Nødvendighed af Subjectet, kaldes Dommen *analytisk*, kan Prædicatet kun ved en særegen Erfaring føies til Subjectet, kaldes Dommen synthetisk (*synthetiske Domme a posteriori* og *a priori*).

Slutning.

Dommen maa begrundes, dens Gyldighed indsees; den Tænkningsact, hvorved en Doms Gyldighed udledes af een eller flere andre Domme, er en logisk Slutning. Har Slutningen kun een Forsætning (Præmis), kaldes den *umiddelbar*, har den flere Præmisser, kaldes den *middelbar* (Slutningens Reqvisiter).

De *middelbare* Slutninger *inddeles* i: de *kategoriske*, der betinges af, at det underordnede Begrebs Kjendemærke (*nota notæ*) subsumeres under det overordnede (syllogistiske Figurer); de *hypothetiske*, der beroe paa det Betingedes Afhængighed af sin Betingelse (*modus ponens* og *modus tollens*); og de *disjunctive*, som grunde sig paa, at Leddene af et Hele gjensidig forholde sig saaledes, at naar eet udtrykkelig er sat, saa ere de øvrige udelukkede (*modus ponendo tollens*), og naar de øvrige ere udelukkede, saa maa det tilbageblevne sættes (*modus tollendo ponens*).

Ved at afhandle Læren om Beviis og Methode løser den formelle Logik sig op i en almindelig Erkjendelses- og Videnskabslære.

[4]

Hovedsætninger af Grundideernes Logik.

a) Den Gyldighed, der kan tillægges Philosophien, beroer væsentlig paa den Gyldighed, der kan tillægges Ordet. Det menneskelige Ord udtrykker kun en afmægtig Viden;

derfor falde Begreb og Gjenstand udenfor hinanden. Det bliver i denne Henseende Philosophiens Opgave at paavise Forholdet mellem det afledede og det oprindelige, mellem det menneskelige og det guddommelige Ord.

b) Det guddommelige Ord er: α) i *Videns* Form det indre Billedlige, der bærer Forestillinger og Tanker, Begreber og Domme, β) i *Magtens* Form det udvortes Prægende, den faktiske Udtalen af Begrebets og Gjenstandens Eenhed; γ) i *Vexelbestemmelsen* af Viden og Magt den teleologiske Forskjelseenhed af Tænken og Virken, Dommen og Handlen, Begriben og Skaben.

c) I *Videns* Form bliver Forholdet mellem Dom og Gjenstand opfattet theoretisk. Dommens Eenhed med Gjenstanden forklares: α) ved en *Parallelisme* (Plato, Cartesius) saaledes, at Tingene opfattes som sandselige Afbilleder af intellectuelle Urbilleder; β) ved *Impression* og *Abstraction* (Hume) saaledes, at Begreberne blive intellectuelle Afbilleder af de i Erfaringen givne Gjenstande; γ) ved en *subjectiv Determination* (Kant) saaledes, at de subjective Erkjendelsesformer, der paavirkes af et ubekjendt objectivt Værende (das Ding an sich), antages at bestemme Erfaringens Phænomener.

d) I *Magtens* Form bliver Forholdet mellem Dom og Gjenstand at opfatte praktisk. Dommens Eenhed med Gjenstanden fordrer da: α) en *Præformation* (ideel Praxis), hvorved Realbegrebet, det Begreb, der skal realiseres, forud bestemmer Gjenstanden ved Henblik til de Betingelser, under hvilke Realiseringen skal foregaae; β) en *Realisation* (ideelreel Praxis), hvorved det i Realbegrebet Almene Punkt for Punkt omsættes i sit tilsvarende Individuelle, saa at Gjenstanden, der frembringes, bliver at betragte *[5]* som Begrebets praktiske Definition; endelig γ) en Explication (Tilbagevenden fra Praxis til Theorie), hvorved den Dømmende og Frembringende viser sig at gjenkjende Frembringelsens Begreb i den frembragte Gjenstand (Henblik til Skabelsen).

e) Den teleologiske Eenhed af Begrebet i *Videns* med Begrebet i *Magtens* Form beroer paa interpreterende Functioner, svarende til Vexelbestemmelser af *at være og at betyde*. Den Dialektik af Midler og Formaal, som herunder udvikler sig, lader os indsee, at Virkeligheden udtrykker Begreber ved et kategorisk Magtsprog.

f) Hvorledes det Subjective i *Ideernes Logik* forholder sig til det Objective, kan endnu yderligere oplyses ved den Udvikling af Begreberne: Mulighed, Virkelighed og Nødvendighed, der svarer til Dommenes Inddeling efter Modaliteten i den formelle Logik.

Propædeutik og Ideelære.

Ideen, Begrebets og Indholdets absolute Eenhed, — det i en Totalitet af Midler og

Formaal udviklede Princip, Identiteten af det Subjective og det Objective — kan siges at være baade Eet med og forskjellig fra Virkeligheden. I Modsætning til Phænomenet, det Ydre, er Ideen Væsenet, det Indre, og dog er Ideen hævet over Adskillelsen af Væsen og Phænomen, af Indre og Ydre, er i sin Modsætning til Phænomenet Phænomenets og Væsenets væsentlige Eenhed, i sin Modsætning til Virkelighedens Ydre den virkelige Eenhed af Ydre og Indre.

Da Ideen saaledes gjennemtrænger og bestemmer al Virkelighed, saa følger heraf, at Ideelæren ikke kan faae Realitet uden paa et omfattende Grundlag af logisk indledende Virkelighedsanalyser. Vi have Exempler herpaa i Objectivitetens Logik, i Læren om Functioner af Grunden, af Aarsagen og af Grundaarsagen.

Hovedsætninger hørende til Ideelæren.

1) Grundaarsagen, Principet eller, som vi ogsaa kunde kalde den, Idee-Aarsagen, udvikler sit Indhold i Totaliteter, og **Totaliteternes Udvikling** gaaer igjennem Extre-
[6] mer og Slutninger. Charakteristisk er i denne Henseende Forskjellen mellem den *mechaniske*, den *chemisk-physiske* og *organiske* Totalitet, hvis logiske Formudvikling gjennem tilsvarende Functioner angiver Forholdet mellem den *kosmologiske*, den *geologiske* og den *biologiske* Idee og danner Grundlaget for Naturphilosophien.

2) Modsætningen mellem Natur og Aand bestemmes i Ideelæren saaledes, at Naturen, væsentlig seet, er Ideen i Nødvendighedens Form, Aanden Ideen i Frihedens Form. Natur og Aand ere i Ideen Eet; men denne Grundeenhed maa dog opfattes saaledes, at begge i Kraft af Ideen tillige ere hinanden oprindelig modsatte. Aanden kan ligesaa lidt afledes af Naturen som Naturen af Aanden. Modsætningseenheden er en Slutningseenhed, der kjendes paa den indre Uendelighed, at Begyndelsen selv er en Slutning ligesaavel som Resultatet.

3) *Aandsphilosophiens* Inddeling (efter Hegel) i de tre Afsnit: a) Aanden i sit Begreb (Anthropologie, Psychologie); b) *den praktiske* Aand (Retsphilosophien, Historiens Philosophie) og c) *den absolute* Aand (Æsthetik, Religionsphilosophie) har vel som Schema betragtet sine Fordele, men maa dog med Hensyn paa Princip og Methode underkastes en gjennemgaaende Kritik.

[End of the Oversigt. The text pp. 1–80, and p. 81 to the head »B.«, is Forelæsninger over »Philosophisk Propædeutik« fra Universitetsaaret 1860–61 *(1862), pp. 1–81, in the same setting: see that transcription.]*

medens dog det abstracte Qvantum, der afgiver Qvantiteringens umiddelbare *[81]*
Forudsætning, just skylder Qvantiteringen sin Tilværen, og derved kommer til at forudsætte det, hvis Forudsætning det selv skulde være: saa indsees heraf, at Qvantiteten som abstract Begreb først kan faae sin sande Betydning i og ved et Tilværende, hvis Qvantitet den er.

Om den rene Mathematik hedder det, at den finder „Anvendelse" paa virkelige Gjenstande (i Mechanik, Astronomie, Optik o. desl.). Væsentlig forstaaet forudsætter en saadan „Anvendelse", at det Mathematiske oprindelig er virkeliggjort i de Gjenstande, hvorpaa Mathematiken anvendes. En Anvendelse af Mathematik paa virkelige Gjenstande vilde være, om ikke en reen Umulighed, saa dog en subjectiv Vilkaarlighed, dersom det Mathematiske ikke selv med indre objectiv Nødvendighed hørte med i Virkelighedens Væsen; men som Moment i Virkelighedens Væsen hører det Mathematiske tillige med i Philosophien.

B.

Propædeutik og Ideernes Logik.

For at erkjende den Betydning, Ordet som Ord maa udøve paa Grundforestillingerne om det Evige, paa Ideernes første naturlige Dannelse i Bevidstheden mærke vi os særlig Kategoriernes Vorden i Mythologie og Theosophie.

Kjendemærket paa det Mythiske er, i Principet, ingenlunde Uklarhed over det udvortes Endelige; det er ikke Sandselighedens Taagebilleder, men Ideens Lynslag, ikke Forstandens Nat, men Fornuftens Daggry, der laaner Bevidsthedsindholdet de vidunderlige mythiske Farver. Hvor eiendommelig Farveblandingen er, falder i Øinene, naar man ret vil charakterisere Mythologien og det mythiske Standpunkt. „For Mythologien", siger Heiberg, „gives der intet andet, Alt omfattende Synspunkt, end det *[82]*
poetiske. Mythologien er Poesie og reent oprindelig Folkepoesie". Senere hen bliver saa denne Folkepoesie tillige opfattet som en Art speculativ Philosophie. „Enhver Mythologie" hedder det, „begynder med Kosmogonie; thi den philosopherende Menneskeheds første Bestræbelse er at forklare Tilværelsens Under. Det første Spørgsmaal er hvorledes er Verden blevet til? Hvad var der førend Alt dette blev til? Eller hvad var der, da der endnu Intet var? Forstanden kan saalidet besvare disse Spørgsmaal,

at den endogsaa maa erklære dem for taabelige og sig selv modsigende. Men Phantasien svæver dristigt hen over Tingenes Begyndelse, uden at frygte for at tabe sig i Intet. Den befolker Tomheden, den lader Lyset opstaae af Mørket, Tilværelsen af Ikketilværelsen"[*)] o. s. v.

At Mythologien paa een Gang er baade Poesie og Philosophie, vil da med andre Ord sige, at den i Grunden hverken er Poesie eller Philosophie; ikke Poesie, fordi den er Philosophie; ikke Philosophie, fordi den er Poesie. Det Nærmere sees af Functionerne. Det Poetiske bliver her ikke opfattet som Poesie. Poesien forudsætter en paa det absolute Indhold lydende Adskillelse af Illusion og Virkelighed, en Adskillelse, der udtrykkelig sætter Illusionen over Virkeligheden, fordi den sætter Ideen over Endeligheden; men ved en saa reflecteret Adskillelse kan Mythen som Mythe umulig bestaae: de mythiske Skikkelser holde sig ved Ideens Magie paa en høiere Virkeligheds Trin; her er paa dette Trin end ikke Anelse om Illusion. Ligesaalidt bliver det Philosophiske i Mythedannelsen opfattet som Philosophie. Hvad skulde det vel være for en Art Philosophie, som begyndte med en udtrykkelig Splid mellem Forstand og Phantasie, og som paa Grund af denne Splid opgav Forstanden og lod Phantasien
[83] raade? Istedetfor at begynde med en Dualisme af Phantasie og Forstand, begynder Mythedannelsen tvertimod med en af Forstand og Fornuft imprægneret Phantasie; man kan om den mythiske Ideebevægelse med fuld Ret sige, at Tanken phantaserer, fordi *Phantasien tænker.*

Naar da den af Forstand og Fornuft imprægnerede Phantasie „svæver dristigt hen over Tingenes Begyndelse, uden at frygte for at tabe sig i Intet", hvad styrer da dens Flugt, hvad er det, der bevarer den fra at styrte i Tomhedens Afgrund? Væsentlig er det *Ideen*; umiddelbart seet, er det *Ordet.* Begyndelsens Afgrund er lige dyb, enten vi begynde med Chaos eller med *Ginungagap*, den er i begge uendelig dyb: men i det uendelige Dyb formæles Ideen med Ordet.

Begynde vi med Chaos, da er det naturligviis ikke den tomme Benævnelse, hvorpaa her lægges Vægt, thi Benævnelserne vexle. Men de eenstydige Benævnelser lyde alle paa det samme Grundord. At Chaos nu som Grundord er en Ideens Aabenbarelse, sat og bevæget af Ideens Magt, kan let paavises. Chaos er i mythisk Forstand hverken et abstract logisk Begreb eller et Udtryk for en Tilstand af physisk Forvisning, men en i Ordet fastholdt Totalitetseenhed, et subjectivt-objectivt Første, der i billedlig og dog ubilledlig Form anskueliggjør, hvad ikke kan anskues, nemlig Tingenes Oprindelse, Ideen af al virkelig Begyndelse eller den virkelige Begyndelses Idee.

[*)] J. L. Heibergs nordiske Mythologie. Paa Dansk udgivet af Chr. Winther. Kbhvn. 1864. S. 4 og S. 24.

At Chaos som Begreb ikke er i Begrebets, men i et ubilledligt Billedes Form, følger udtrykkelig af Anskuelsens Eenhed med Ordet. Hvad er der i Chaos? Intet, og dog Alt! Denne Tankens Selvmodsigelse med de deraf udspringende Conseqvenser opfattes ikke i Form af en Tanke, men sees i et Billede, et mægtigt Tankebillede, dannet af Ordet. Idet Tanken ved Ordets Hjælp phantaserer over Intet og Alt, tænker Phantasien væsentlig paa Alt og anskuer dog i Chaos Intet, det Tomme; den tænker væsentlig paa Intet, og anskuer dog i Chaos Alt, nemlig Spirerne til Alt (*non bene junctarum discordia semina rerum*). Indholdet, det i Chaos indholdsløse Indhold, er væsentlig *[84]* subjectivt formedelst Ordet: et Product af phantaserende Tænkning; af tænkende Phantasie; men det anskues tillige objectivt, slaaer den anskuende Bevidsthed med Objectivitetens Magt i Ordet, og antager Skikkelse af physisk umiddelbar Realitet.

Men at Chaos i objectiv Mening desuagtet ikke har physisk umiddelbar Realitet, er netop en Følge af det i Billedet Ubilledlige, af Anskuelsens mythiske Eenhed med Ordet. I objectiv physisk Betydning skulde Chaos jo være den virkelige Opløsning, hvori Altilværelsen maatte befinde sig, naar alle Former vare forstyrrede, og Atomernes Vrimmel i regelløs Forvirring. For en forstandig kritisk Bevidsthed om et saadant Chaos har Ordet tabt sin magiske Kraft. Ordet Chaos er i dette Tilfælde kun et Navn; Chaos derimod som udvortes virkelig Tilstand er Tingen, og Tingen, ikke Ordet, er det, hvorpaa det kommer an. Adskilt fra den paa Ordet hvilende Phantasie, vil Forstanden da paa egen Haand gjennemforske det virkelige Chaos, Tingenes udvortes virkelige Begyndelse. Men dette Forstandens Forehavende vil totalt mislykkes. Som virkelig Tilstand er Chaos aldeles uvirkelig; der er virkelig ingen Tilværelse, der kan begynde med et virkeligt Chaos: hvad Forstanden skal faae ud af et saadant Chaos, maa den i Virkeligheden selv indsmugle deri: det er en ørkesløs Leg, Forstanden leger med sig selv og det Virkelige.

I det mythiske Chaos er Objectiviteten subjectiv; det objective Indhold er ved Ordet omsat i subjectiv Form. Hvor forskjelligt det mythiske Chaos er fra det udvortes physiske, er da ogsaa kjendeligt paa de Skikkelser, der fremgaae af Chaos. „Først er Chaos, dernæst den udstrakte Jord, det mørke Tartaros — og Eros, den skjønneste blandt de udødelige Guder“. Den, der seer de gamle Guder udtræde af Chaos, kan ikke være i Tvivl om, hvad Chaos er for et Væsen. Idet her begyndes med Chaos, tages her paa en Maade Tilløb til en objectiv Fremstilling af Verdens Tilblivelse, af Tingenes, de endelige Realiteters Dannelse; men Synet vender sig. Kosmogonien *[85]* slaaer om og bliver Theogonie. Chaos bliver en Guddom, den Guddom, af hvis Skjød de særlige Guder fødes. Denne Tilbagegang af det Kosmogoniske i det Theogoniske

er for Mythedannelsen i høi Grad charakteristisk. For at Verden kan blive til, maae Guderne først blive til; for at de endelige Realiteter i Virkeligheden kunne blive til, maae Realideerne først blive til: Realideernes endelige Vorden reflecterer i sig Grundideernes evige Væren.

Chaos er altsaa i sin Idealitet evig, i sin umiddelbare Realitet timelig, Guddom i Væren, Naturgrund i Vorden, Totalitet i oprindelig Eenhed, Totaliteternes Grund i oprindelig Fleerhed; i Chaos er det Relative absolut, det Absolute relativt; i Chaos-Ordet er Bevægelsen Hvile, og Hvilen igjen Bevægelse; Fylden Tomhed, og Tomheden Fylde; det Indvortes et Udvortes, og dette Udvortes igjen et Indvortes: i Chaos er Ideen Ord, og Ordet Idee.

Det er da ikke en Tilfældighed, men en væsentlig Nødvendighed, at de ældste Guder udgaae af Chaos. I logisk Form er Nødvendigheden kjendelig paa, at Fleerheden fremgaaer af Eenheden, efterdi Eenheden selv oprindelig er Fleerhed, at det Særskilte i Totaliteten fremgaaer af det Almene, efterdi det Almene oprindelig er en Totalitet af Særskilte. Men i den logiske Form mangler Indholdet umiddelbar Realitet; Realiteten, den mythiske Realitet, kommer med Ordet, thi det ved Ideen bestemte Ord bestemmer Ideen.

Saadanne Skikkelser som Gæa, Tartaros, Erebos, Nyx og Eros ere i deres Oprindelighed mere end tomme Personificationer. „Skikkelser af det Skikkelsesløse“, „elementære Former af det første Ene, i sig selv Formløse“, slige fastende Abstractioner falde lige saa langt under Ideen som under Virkeligheden. Nei, ved Ideens Magie i det mythiske Ord ere de ældste Guder, trods det i Formen Uformelige, typiske Skikkelser,
[86] fulde af Realitet, hver Guddom en Totalitet i sig, et eget Væsen, et bestemt Physiognomie. Det er Ideen, der i særskilte Totalitetseenheder gjennemtrænger, bevæger og bestemmer Ordet; men det er i umiddelbar Forstand Ordet, det særskilte Grundord, der i sin Eenhed optager, bestemmer og samler Mangfoldigheden af de ideelle og reelle, ubilledlige og billedlige Momenter, der udgjøre Ideens absolute Indhold.

Gudinden Gæa, der faaer Navn efter Jorden, optager ved dette Navn al Jordens Realitet i sig, bliver ved dette Navn en Guddom med umaadelige Evner, vældige Kræfter og store Muligheder; men at Gudinden har faaet Navn efter den virkelige Jord, siger med det Samme, at det er den virkelige Jord, der har faaet Navn efter Gudinden. Jordgudinden og den virkelige Jord have ikke blot eet Navn, men de ere eet Væsen, betegnede ved eet Ord: de ere i Ordet Eet, efterdi de ere i Ideen Eet. At den virkelige Jord er Gudinde, viser os ret paa en slaaende Maade, hvad det vil sige, at Ideens objective, reelle Indhold er — formedelst Ordet — omsat i subjectiv, ideel Form;

at Gudinden med alle Træk af elementær Subjectivitet er Jorden selv, den virkelige Jord, anskueliggjør paa den anden Side, hvad Ordet formaaer, naar det gjælder om at oversætte et subjectivt Indhold, — thi Gudindens Væsen er i sin Idealitet et subjectivt Væsen, — i umiddelbar, objectiv Form.

Den colossale Dristighed, hvormed den tænkende, af Ideen imprægnerede Phantasie ved Syn af virkende Guder trodser Sandsynligheden, er et talende Vidnesbyrd om Ordets Magt i de objectiverede Begivenheder. Gudealderen, den fjerne Fortid, er Ideernes, de ideale Aarsagers gyldne Tid; Nærværelsen med sine Kjendsgjerninger er Virkelighedens, Betingelsernes og de materielle Aarsagers Tid: kunne de to Tider vel blive til een Tid? I Ordets, d. v. s. i Fortællingens, Erindringens, Speil reflecterer det Forbigangne sig jo vistnok i det Nærværende som de store Grundideer i Udviklingens virkelige Resultater; men Virkeligheden med sine Tingsaarsager reagerer med Nærværelsens Magt mod hine ideale Forudsætninger; Conseqvensen er en Splid *[87]* mellem Tingen og Ordet, en Splid mellem det Objective og det Subjective, en Splid mellem Indhold og Form, Phantasie og Tanke, en Splid, der vækker Kritiken, ophæver Standpunktet og stiller de ideeformende Functioner nye og høiere Opgaver.

Saavidt om det Mythiske. Til Belysning af den theosophiske Form kaste vi et Blik paa Philo.

„Naar man“, siger en nyere Forfatter, „beskjæftiger sig med den jødiske Alexandrinisme, henvises man uvilkaarligt til Hebraismen og Platonismen, som dem, under hvis Paavirkning den uimodsigeligt har uddannet sig. Heri ere alle Fortolkere enige; Forskjellen fremtræder først, naar man skal gjøre sig det klart, hvilken Aandscharacteer, der udtalte sig deels i selve denne Receptivitet, deels i den friere Productivitet, som denne kaldte tillive. I Gfrører og Dähne finde vi nu de seneste og meest udprægede Repræsentanter for Opfattelsen af den som reflecterende; thi skjøndt de polemisere skarpt mod hinanden og ende i saa godt som modsatte Resultater, fremstille de dog det Standpunkt, hvorpaa de tænke sig Philo saavelsom hans Forgjængere i den alexandrinske Theosophi at staae, hovedsageligt eens. — Som de aandelige Kræfter, hvis Sammenstød bringer Bevægelsen ind i Philos Aand, betragte de fra den ene Side den bestemte Tilegnelse af den platoniske Modsætning mellem det Guddommelige og Materien og af den deraf med Nødvendighed følgende Tanke, at Gud ikke kunde staae, end ikke i den fjerneste Forbindelse med Endeligheden, saa at endog alle Prædikater, som hentede fra denne, bleve at frakjende ham; fra den anden Side den ligesaa uopgivelige Tro paa Gud som Person, paa hans Ledelse af Jødefolket og Moselovens Guddommelighed. Den Aandsvirksomhed, som derved tænkes fremkaldt, var da en

Bestræbelse efter at forbinde disse to modsatte Elementer til eet System, og til den Ende skal der være uddannet den dobbelte Theori: om den allegoriske Skriftfortolk-
[88] ning og de guddommelige Mellemvæsener. Som den, der skal være baaren af denne bevidste Stræben efter at lade begge disse to modsatte Principer holde hinanden Stangen, saa at begges Hovedsætninger bleve urokkede, characteriseres ogsaa Philos Lære som en rationel Supranaturalisme.

Naar vi nu i Et og Alt fjerne os fra denne Gudsbetragtning, saa er det ikke nærmest fordi den skulde støde an imod et enkelt Punkt, men fordi den modstrider hele den philoniske Erkjendelses Characteer. Er den nemlig fremstaaet ved slig combinerende Reflexion, er dens enkelte Forestillinger og Udsagn Udtryk for en saadan, saa maa den ogsaa bære dennes Kjendetegn. Men det er det, den ikke gjør. Ad en dobbelt Vei kunde nu denne Reflexion gaae frem, hvorefter vel Philos Værker vilde faaet et høist forskjelligt Præg, men dog altid baaret Reflexionens Characteer. Man skulde snarest have troet, at, hvis Philo virkelig havde havt den Vanskelighed for Øie, som kom frem ved de før berørte modsatte Fordringer, men dog betragtet den som en, der ved nøiere Undersøgelse forsvandt, thi var den forekommen ham uopløselig, maatte han jo have bestridt en saadan Sammensmeltning og ikke selv forsøgt den, — hans Bestræbelse da nærmest maatte være gaaet ud paa, ved raisonnerende Sammenstilling at eftervise, hvorledes denne Modsigelse kun var tilsyneladende og hævedes — vi vide jo hvorved — ved Allegorien og ved Forestillingen om de guddommelige Mellemvæsener; og hans Philosophi vilde paa denne Maade have taget en *formel-logisk* Retning. *Men til alt dette findes hos Philo aldeles intet Spor.* Hvad nemlig *Allegorien* angaaer, som jo skal være det ene Mellemled, da vil man vel . . . . kunne slutte, hvorfor vi paa ingen Maade kunne dele denne Mening, men ikke desto mindre ville vi dog rette en Bemærkning imod den. Skal Allegorien være uddannet i dette Øiemed, nødes man jo til at tænke sig, at Philo, med Øiet fæstet paa den omtalte Vanskelighed, med Ønsket om at løse den,
[89] hvis det var muligt, uddannede denne Theori, ikke som et Middel til at blænde Taaber, men som det, der tilfredsstillede ham selv, idet den ikke syntes ham fremtvungen ved et vilkaarligt Magtsprog, men i sig selv at være sand, thi først da kunde den jo atter bevise Sandheden af det Øiemed, hvori den brugtes". Men saaledes forholder det sig ikke.

At det ikke er „rationel Supranaturalisme", men „Theosophie", hvorom her handles, kan sees af Forholdet mellem Ordet og Gud.

1) *Ordet og Gud i tvetydig Eenhed.* Den philoniske Hovedkategorie er, som bekjendt, Kategorien Logos; men om Philo iøvrigt opfatter Logos som identisk med

Gud eller som et fra Gud forskjelligt Væsen, om dette Væsen skal antages at være personligt eller upersonligt, derom have Fortolkerne hidtil ikke kunnet blive enige[*)]. Den theosophiske Reflexion vælger i al Naivetet forskjellige Udgangspunkter, uden at ændse de Modsigelser, som fremkomme, naar ueensartede Synsmaader skulle gaae op i hinanden. Paa den ene Side fremstilles da Logos som et med Gud identisk Væsen, som Guds Tænkning (λογισμὸς τοῦ θεοῦ), som Guds Ord (ῥῆμα), Guds Eed (ὅρκος), Guds Lov (νόμος), Guds Pagt (διαθήκη). Men ligesaa umiddelbart opstilles Logos paa den anden Side som et Væsen for sig, som det Baand (δεσμὸς), der sammenbinder alle Ting (περιέχων τὰ πάντα), som, „for at hindre Alt fra at skeie ud, tænkes udspændt fra den ene Ende af Verden til den anden"; Logos er den guddommelige Viisdom, der gjennemstrømmer Verden; Verden er denne Viisdoms Klædebaand; Viisdommen selv er ὁ τῆς φύσεως ὀρθὸς λόγος. Uagtet Logos i begge disse Opfattelser er upersonlig, saa indstille sig dog igjen andre Synspunkter, fra hvilke Logos udtrykkelig sees som personligt Væsen, som en Gud selv underordnet Gud (δεύτερος θεὸς, πρωτόγονος υἱὸς), o. s. v.

[pp. 90–262 (and p. 89 from »1) Ordet og Gud«) are Grundideernes Logik II *(1866), the same pages in the same setting: see that transcription. p. 263 below is GL II p. 263 with one line taken up from GL II p. 264.]*

enkelte Sætninger derimod ikke særlig fremtræde med apodiktisk Selvstændighed, *[263]* da hver relativ Bestemmelse er et Moment, et Glimt af det Absolute. Men just denne de apodiktiske Momenters reflecterede og i Reflexionen gjennemsigtige Form gjør Ideen, det absolut Apodiktiske, synlig.

Modalitetens almindelige Hovedformer: Mulighed, Virkelighed og Nødvendighed, anbefale sig vexelviis til den sunde Sands saaledes, at snart Endeligheden, snart Uendeligheden, snart Virkelighedssiden, snart Ideesiden vender imod Betragteren. Paa Endelighedens Trin gjælder det, at der nødvendigviis maa være Noget, der blot er *muligt*, Noget, der er *virkeligt*, og Noget, der er *nødvendigt*. Seet under Uendelighedens Synspunkt træder Forskjellen mellem Muligt, Virkeligt og Nødvendigt saaledes i Baggrunden, at den ene af Formerne uvilkaarligt faaer Magt med de to andre, og nu

[*)] Jvfr. G. Steenberg. Om Synspunktet for Opfattelsen af Philos Gudserkjendelse. Kjøbenhavn 1849. S. 84—125.

[continued from p. 262:] have kunnet faaet det i deres Tanker ubegribelige Begreb (Uendehedsbegrebet) paa en tilfredsstillende Maade adskilt fra den paa dette Begreb hvilende Methode, viser Mathematikens Historie lige fra Leibnitz og Newton (Jvfr. Mathem. og Dialekt. S. 90–91, S. 95 o. flg.) indtil den nærværende Tid. „For det Første kunne vi, naar Princípet er ubekjendt, jo ikke vide, om

[264] hedder det: snart, at Alt er muligt, snart, at Alt er virkeligt, snart, at Alt er nødvendigt. Falder Eftertrykket paa Vorden (Heraklit), saa er Alt muligt: falder Eftertrykket paa Væren og det Værende, saa er Alt virkeligt (Megarikerne); falder Eftertrykket paa Virkelighedens i sig reflecterede Væsen, den uendelige Substans, saa er Alt nødvendigt (Spinoza). I logisk Forstand er Nødvendigheden overgribende, men den overgribende Nødvendighed er subjectiv væsentlig.

C.

Propædeutik og Ideelære.

Naar Ideen skal erkjendes som Virkelighedens Idee og optage Kjendsgjerningsmomenterne i sit væsentlige Indhold, vil Udviklingen fornemmelig være betinget af en indtrængende Analyse ikke blot af det Objectives Eenhed med det Subjective, men af Objectivitetsbestemmelsernes egen uendelige Rigdom. Saalænge det Objective blot behandles i al Almindelighed, maa dets eiendommelige Charakteer nødvendig forflygtiges; thi det Almindelige er ikke, hvad man i Modsætning til det psychologisk Subjective altfor eensidig har fremhævet, det Objective, men tvertimod det i sit Væsen oprindelig Subjective: at behandle det Objective i al Almindelighed er at behandle det paa en subjectiv Maade, er, med andre Ord, at behandle det, ikke som et Objectivt, men som et Subjectivt. Sættes f. Ex. Idee og Virkelighed imod hinanden, saa træder Ideen, uagtet den selv er Eenheden af det Subjective og det Objective, dog øieblikkelig over paa den subjective Side, medens Virkeligheden bliver staaende som særligt Udtryk for det Objective, Grunden hertil er let at indsee. Kjendemærket for det Objective er overalt Andetheden, Enkeltheden i dens Umiddelbarhed, det udvortes Mangfoldige, Forskjelligartede o. s. v. Nu kan der jo vistnok i al Almindelighed siges

---

ogsaa alle deraf følgende Conseqvenser lade sig indrømme: vi gaae som i Blinde, og det turde hænde sig, at vi efter møisommelig Anstrengelse tilsidst stødte paa Noget, som netop udviste Principets Natur, d. v. s. paa Noget, vi ikke kunde begribe. For det Andet: er det ikke en skammelig Nedværdigelse af Fornuften, at lade den følge en Sammenhæng af Led, en Række, hvis Begyndelse og Ende den ikke kan gjennemskue?“ Disse Savriens Betænkeligheder forklare tilstrækkelig den Uro og Spænding, hvori det Uendeliges Analyse bestandig har holdt den mathematiske Reflexion (Mathem. Dial. S. 55–56), hvis Problem — saaledes som en af Berlinerakademiet i Aaret 1784 udsat Priisopgave charakteristisk nok udtrykker det, „wie aus einer widersprechenden Voraussetzung so viele wahren Sätze haben können hergeleitet werden“ — ikke vil ophøre at vende tilbage. Forelæsninger over „Phil. Propæd.“ fra Universitetsaaret 1860–61. S. 47–48.

[pp. 265–456 are Grundideernes Logik I *(1864), the same pages in the same setting: see that transcription. End of the volume.]*